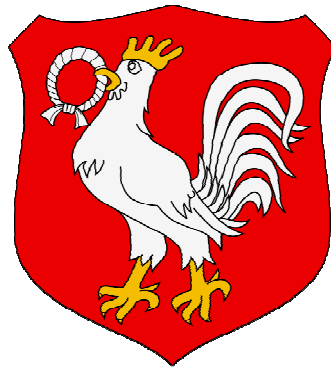

Kurów, dn. 6.01.2012 r.

Dnia 6 stycznia 2012 roku upływa **570 rocznica** nadania miastu Kurów **prawa magdeburgskiego**.

Źródłem tego prawa było „Zwierciadło saskie” - *cztery ilustrowane teksty /łac. Speculum Saxonum/, /niem. Sachsenspiegel/*. Było to spisane w latach 1220 – 1235 przez Eike von Repqowa po łacinie i przełożone na dialekt dolnoniemiecki prawo zwyczajowe z terenu Saksonii. Prawo magdeburgskie miało ogromny wpływ na codzienne życie średniowiecznej Europy w tym również Polski. Nie traciło aktualności przez kilka wieków ponieważ opierało się na prawie rzymskim i kanonicznym powszechnie akceptowanym w tej chrześcijańskiej części świata.

Obejmowało ono prawo ziemskie, */sprawy ustrojowe – lokowanie miast i wsi, sądowe, ustawy cesarskie/*, prawo kanoniczne oraz sprawy lenne */czyli relacje między panem – suwerenem – rycerzem – dziedzicem, a jego podwładnym zwanym wtedy wasalem/*.

Podstawowym zbiorem praw w Magdeburgu był *Weichblid Magdeburgski*, który powstał z połączenia „*prawa o ustroju sądowym*” z „*prawem ławniczym magdeburgskim*”. Zbiór ten znany był w dwóch formach: „*Wulgata*” – */wersja podstawowa używana głównie w Niemczech/* oraz „*Układ Konrada z Opola*” */używany w Polsce, Litwie i Ukrainie/*, którą na potrzeby polskie tłumaczył na język łaciński kanclerz Jan Łaski */Commune incliti Poloniae Regni privilegium, 1506/* oraz krakowski pisarz miejski M. Jaskier */Ius municipalis Magdeburgensis liber vulgo Weichbild nuncupatus, 1535/*. Król Zygmunt Stary nadał temu przekładowi moc obowiązującą. Tłumaczenie polskie ukazało się w 1581 r. staraniem syndyka lwowskiego P. Szczerbca pt. „*Ius municipale, to jest prawo miejskie*”.

Magdeburg, który w sposób wyczerpujący i właściwy miał spisane swoje statuty był wzorem organizacyjno – prawnym dla większości miast, które przyjmowały prawo magdeburgskie. Jego wpływ na dzieje naszej części Europy */Polska, Litwa, Łotwa, Estonia,*

Białoruś, Ukraina, Czechy, Słowacja i Węgry/ był znaczny. Prawo magdeburskie zostało wprowadzone na obecnym terytorium Polski: w *Złotorzy na Dolnym Śląsku* /1211 r./ we *Lwówku Śląskim* /1217 r./, *Chełmnie* /1233 r./, *Środzie Śląskiej* /przed 1235 r./ *Wrocławiu* /1242 r./, *Sandomierzu* /przed 1243 r./, *Poznaniu* /1253 r./, *Głogowie* /1253 r./, *Krakowie* /1257 r./, *Lublinie* /ok. 1257 r./, *Lwowie* /1356 r./, *Kurowie* /1442 r./ . Ponadto na tym prawie lokowano: *Tallin*, *Ryga*, *Wilno*, *Kowno*, *Mińsk*, *Grodno*, *Równe*, *Łuck*, *Krzemieniec*, *Budapeszt*, *Kijów*.

W Chełmnie wykształciła się lokalna odmiana tego prawa – **prawo chełmińskie** na którym lokowany był *Toruń* /1233 r./ oraz *Warszawa* /ok. 1300 r./ . Natomiast w Środzie Śląskiej – **prawo średzkie**.

W 1356 r. król Polski Kazimierz Wielki ustanowił Sąd Wyższy Prawa Niemieckiego w Krakowie. Wcześniej sąd w Magdeburgu pozostawał instancją odwoławczą od wyroków sądów miast Małopolski.

W Polsce prawo magdeburskie określające ustrój miast funkcjonowało do uchwalenia Konstytucji 3 Maja 1791 r. Natomiast na Ukrainie obowiązywało w tym zakresie do 1842 r.

Miasta lokowane na prawie magdeburskim.

W 1237 r. wprowadzono również inną odmianę prawa niemieckiego **prawo lubeckie**. Wzorem prawno-organizacyjnym dla miast, które je przyjmowały jak *Szczecin / 1237 r., formalna lokacja nastąpiła w 1243 r./, Elbląg, Frombork*, było miasto Lubeka.

Przyjęcie prawa niemieckiego */prawo magdeburskie, prawo lubeckie/* nie należy utożsamiać z kolonizacją niemiecką w Polsce, gdyż prawem tym posługiwano się w miastach prawie wyłącznie zamieszkałych przez Polaków.

Czasy panowania w Polsce dynastii Jagiellońskiej to dla Lubelszczyzny intensywny rozwój osadnictwa, a głównie ośrodków wymiany handlowej czyli miast. Sprzyjała temu sytuacja, iż znalazła się ona wówczas w centrum państwa polsko – litewskiego na ważnych szlakach handlowych. W XV w. założono tu 15 miast, w tym: *cztery królewskie, 2 duchowne i 9 będących własnością rycerzy – dziedziców. Jednym z nich był Kurów.*

Klemens herbu Szreniawa przodek rodu Kurowskich, kasztelan żarnowiecki, był przedstawicielem małopolskiej rodziny możnowładczej */ wywodzącej się z Kurowa parafii Wiśnicz pod Bochnią/* należącej w pierwszej połowie XV w. do najbogatszych i najbardziej wpływowych w Polsce .

Herb Szreniawitów

Przybył on na ziemię lubelską w 1399 r. kiedy nabył wieś Bochoćnicę. Prawdopodobnie nabył również Klementowice odnotowane w 1330 r. w jednym kluczu z Bochoćnicą. Po śmierci Klemensa / ok. 1405 – 1407 / posiadany przez niego majątek przeszedł

na młodszego syna Piotra i jego matkę, a żonę Klemensa – Katarzynę ponieważ starszy syn Mikołaj zrzekł się dziedziczenia na rzecz brata. Mikołaj urodzony ok. 1365 r. studiował w Pradze. W latach 1391 – 1393 był protonotariuszem, a od 1393 r. kantorem gnieźnieńskim. Od 1395 r. był biskupem poznańskim, natomiast od 1399 r. biskupem kujawskim. W latach 1402 – 1411 za panowania króla Władysława Jagiełły był arcybiskupem gnieźnieńskim. Będąc blisko związanym z dworem królewskim wspierał politykę Władysława Jagiełły wobec Krzyżaków dążąc do zdecydowanej rozprawy z zakonem. W 1410 r. wystawił własną chorągiew, która walczyła pod Grunwaldem. Zmarł 7 października 1411 r. pochowany w katedrze gnieźnieńskiej.

Mikołaj Kurowski arcybiskup gnieźnieński

Władysław Jagiełło/ 1348 – 1434/ Król Polski/ 1386 – 1434/

Zofia Holszańska /1405 – 1461/ Królowa Polski /1424-1461/

Wierność rodu Kurowskich dworowi królewskiemu króla Władysława Jagiełły i królowej Zofii Holszańskiej /1405 – 1461 / rodziców księcia Władysława i księcia Kazimierza zapewniła Piotrowi Kurowskiemu w 1431 r. urząd starosty lubelskiego.

Wysoka pozycja jaką miał na dworze króla Władysława Warneńczyka sprawiła, że w 1440 r. objął urząd kasztelana sądeckiego a następnie sędziego generalnego ziemi sądeckiej.

Władysław Warneńczyk /1424 – 1444/ Król Polski /1434 – 1444/

Służąc wiernie Królowej Zofii w 1445 r. wziął udział w zjeździe w Bełżycach na którym przeciwstawiono się kandydaturze księcia mazowieckiego na tron Polski. Stąd udał się na Litwę do księcia litewskiego Kazimierza celem nakłonienia go do przyjęcia korony polskiej.

Kazimierz Jagiellończyk /1427 – 1492/ król Polski /1445 – 1492/

W 1459 r. został kasztelanem lubelskim. Piotr herbu Szreniawa występujący początkowo w dokumentach jako Piotr /*Miles*/ Rycerz z Kurowa związany z dworem królewskim, od połowy XV w. używa nazwiska Kurowski. Zmarł w 1463 r. Na nim wygasła męska linia rodziny Kurowskich. U schyłku życia Piotra Kurowskiego jego lubelskie dobra obejmowały miasto Kurów i wsie: Bochothnica, Klementowice, Wierzchoniów, Stok, Płonki, Brzozowa Gać, Wola Wielicka i Wielkie. Tworzyły one klucz kurowski. Jego granice prawdopodobnie pokrywały się z granicami Powiatu Kurowskiego „*Districtus Curoviensis*” w latach 1456 – 1465. Siedziba rodowa Kurowskich mieściła się w Kurowie obok założonego miasta. Jak wzmiankuje w połowie XV w. Jan Długosz, Szreniawici w XIV – XV w. posiadali tu swoją siedzibę *mieszkalno – obronną* wymieniając w Kurowie *praedium militare* Kurowskich, wykorzystujące walory obronne miejsca oblanego wodami Kurówki i jej dopływów, oraz założonym tam układzie wodnym. Siedziba Kurowskich mogła mieć kształt typowego *fortalitium* – *wieży obronnej* bądź *mieszkalno – obronnej* zbudowanej z kamienia wapiennego z murem obwodowym otoczonym fosą oraz wjazdem i zabudową drewnianą. Wyżej wymienione *stare fortalitium* zwane było przez miejscową ludność „*zamkiem*”. Miało ono również duże znaczenie strategiczne. Obok niego przebiegały bowiem trakty /*szlaki handlowe*/ ze wschodu i Lublina w kierunku miasta Wąwolnica, a dalej do Kazimierza z przeprawą przez Wisłę do Małopolski oraz rzekę Wieprz koło Baranowa – Drażgowa w kierunku Mazowsza.

Na założenie miasta wymagane było pozwolenie króla tzw. **przywilej lokacyjny**. W miastach królewskich określał on również statut prawny i gospodarczy miasta oraz prawa i obowiązki jego mieszkańców. Natomiast w przypadku miast prywatnych w */tym duchownych/* stanowił on podstawę przyznania miastu odrębnego prawa sądowego i fiskalnego. Zwalniał więc z podległości sądowej królowi oraz z podatków na jego rzecz. W praktyce oznaczało to wyłączenie miasta spod władzy urzędników monarszych i poddania go pod władzę dziedzicznego *wójta*, którym zostawał zwykle *zasadzca* – odbiorca **dokumentu lokacyjnego** wystawionego przez *fundatora* czyli właściciela miasta. Dokument ten określał statut prawny i gospodarczy miasta oraz prawa i obowiązki jego mieszkańców – mieszczan. Wójt wraz z kilkusobową ławą miejską pełnił funkcje policyjne, a więc ściganie przestępców i prowadzenie śledztw oraz sądu miejskiego w sprawach cywilnych i karnych. Był również przedstawicielem właściciela miasta i zarządzał nim w jego imieniu. Sprawował sądy według surowego prawa magdeburskiego. W sądach którym wójt przewodniczył brali udział ławnicy wybrani spośród mieszczan. Pełnił on również funkcje wojskowe – *osobista służba konna podczas wypraw wojennych i obrona miasta*. Wójt pobierał część czynszów od mieszczan oraz część pieniężnych kar sądowych. Posiadał też na uposażeniu nieruchomości.

Z upływem czasu znaczenie wójtów stało się niewygodne zarówno dla mieszczan jak i właścicieli. Pojawiła się więc tendencja do likwidacji urzędu wójta. Jego miejsce zajęły organy samorządu miejskiego – **rada i ława**. Pojawiły się one po likwidacji urzędu wójta. Z czasem na czele rady stanął **burmistrz** */burgermeister, magister consulum./* Burmistrz przewodniczył radzie i reprezentował miasto. Natomiast nie miał prawa samodzielnego decydowania w sprawach miejskich. W niewielkim zakresie należało do niego sądownictwo. Do kompetencji rady należało: ustawodawstwo miejskie, zapewnienie bezpieczeństwa i obrony, sądownictwo w sprawach karno – administracyjnych. Organem właściwym do sprawowania wymiaru sprawiedliwości była ława. W okresie wójtostwa ławę mianował wójt, później rada. Przyjmuje się, że rady niektórych miast miały swój początek jeszcze w okresie wójtostwa. Natomiast w miastach na prawie lubeckim rada pojawiła się wraz z lokacją.

Cechą charakterystyczną miast lokowanych na prawie niemieckim */prawo magdeburskie, prawo lubeckie/* bądź jego zmodyfikowanych w Polsce odmian */prawo chełmińskie, prawo średzkie/* była regularna zabudowa określona planem urbanistycznym miasta z rynkiem w centrum i posadowionym na nim ratuszem oraz wychodzącymi od niego

ulicami przecinającymi się pod kątem prostym. Natomiast zabudowane działki przylegały do rynku i ulic krótszymi bokami.

Lokacja miast na prawie niemieckim odbywała się na obszarze lub w pobliżu już istniejących miast średniowiecznych lub na tzw. „surowym korzeniu” – „pustości”. Lokacja była więc założeniem nowego miasta lub nowym etapem w życiu miasta, które już dawno istniało.

Inicjatorem lokacji Kurowa był Piotr Kurowski, kierując się względami natury ambicjonalnej i prestiżowej, spodziewanymi dochodami, dogodnym nad rzeką oraz z uwagi na przebiegające w pobliżu szlaki handlowe do Małopolski i na Mazowsze miejscem lokacji, dążeniem do ustanowienia centralnego ośrodka, jego dóbr i bliską lokalizacją jego rezydencji, dla której miasto miało stanowić zaplecze gospodarcze.

Nieznany jest przywilej lokacyjny zawierający zezwolenie króla na lokację Kurowa. Jednak z uwagi na to, że Mikołaj brat Piotra od 1391 r. był związany z królem Władysławem Jagiełłą /zm. 1434 r./ pełniąc kolejno funkcje sekretarza królewskiego, notariusza w kancelarii królewskiej, kanclerza koronnego, a jednocześnie funkcję biskupa, a następnie arcybiskupa, a jego brat Piotr dziedzic Kurowa był związany z dworem królowej Zofii Holszańskiej /ok. 1424 r. – 1461 r./ żony Władysława Jagiełły i matki Władysława Warneńczyka /1424 – 1444/ *małoletniego króla, który wstąpił na tron 25 lipca 1434 r., a zginął dnia 10 listopada 1444 r. podczas wyprawy przeciwko Turkom/* należy domniemywać, że przywilej lokacyjny Kurowa mógł być wystawiony w kancelarii królewskiej w okresie panowania królów Władysława Jagiełły lub Władysława Warneńczyka, a więc znacznie wcześniej przed datą, kiedy to Piotr podpisał dokument lokacyjny. Był on wystawiony powagą królewskiego majestatu */vigore regie maiestatis/*, a więc za zezwoleniem królewskim na prośbę rady i mieszczan. Występują w nim wójt */advocatus/* i pisarz miejski */notarius civilis/*. Świadczy to o tym, że w dacie jego wystawienia Kurów posiadał już przywilej lokacyjny króla i był miastem w trakcie organizacji. Miasto Kurów około połowy XV w. było zabudowane. Posiadało kościół, szkołę, dwa młyny, łaźnię, domy mieszkalne. Czasem pomiędzy królewskim zezwoleniem na lokację, a dokumentem lokacyjnym fundatora miasta upływało kilka, a nawet kilkanaście lat. Dlatego też należy domniemywać, że miasto Kurów zostało lokowane na tzw. „surowym korzeniu – „pustości” czyli na obszarze wcześniej nie zamieszkanym w pobliżu siedziby mieszkalno – obronnej Kurowskich.

Dokument lokacyjny został wystawiony w sobotę w święto **Trzech Króli** dnia **6 stycznia 1442 r. w Bochothnicy** w obecności: Dobiesława Kmity herbu Szreniawa *kasztelana bieckiego /1458 r./, wojnickiego /1460 r./, lubelskiego /1464 r./, wojewody*

lubelskiego /1474 r./, sandomierskiego /1478 r. – 1479 r./, Macieja /rektora kościoła parafialnego w Klementowicach./ sołtysów wsi Stok i Klementowice oraz innych świadków.

Nowo lokowanemu miastu dał **Piotr Kurowski** nazwę - **Kurów** oraz **herb** stojącego koguta - **kura**.

Formularz dokumentu odpowiadał ogólnie przyjętemu wzorowi dokumentów nadania prawa magdeburskiego i zawierał cztery podstawowe *klauzule immunitetowe*:

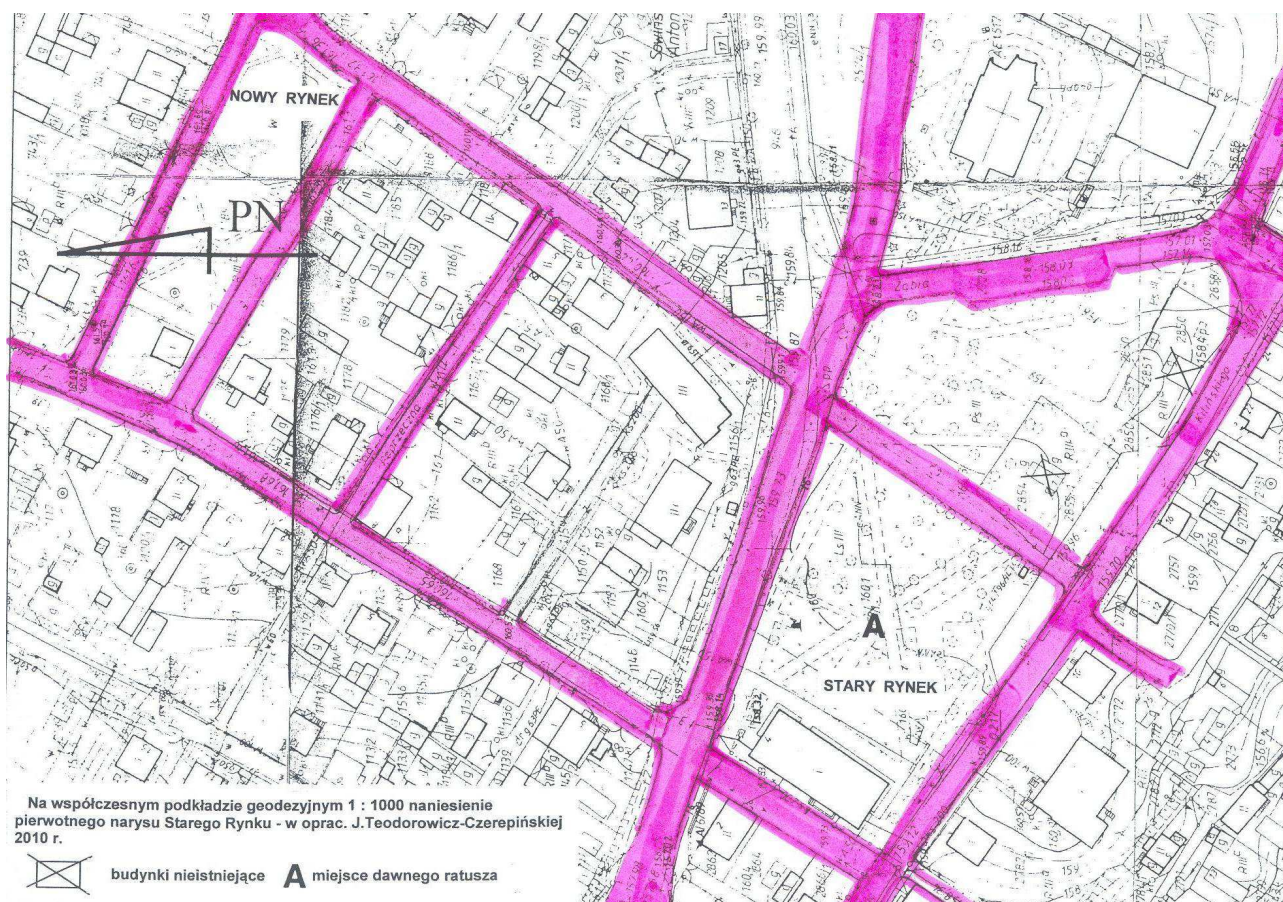
- przeniesienie z prawa polskiego na niemieckie. */ta klauzula nie dotyczyła Kurowa ponieważ miasto wcześniej nie funkcjonowało na prawie polskim/*
- zwolnienie od sądów prawa polskiego. */mieszkańcy nowego miasta zwolnieni byli od sadownictwa urzędników królewskich/*
- określenie jurysdykcji prawa niemieckiego.
- przyznanie wójtowi prawa sądenia. */od tego czasu mieszkańcy miasta Kurowa odpowiadali przed wójtem w oparciu o przepisy prawa magdeburskiego, wzorem do wprowadzenia tych instytucji miał być Lublin/*

Poza klauzulami immunitetowymi dokument zawierał prawa i obowiązki mieszczan określone w *umowie lokacyjnej*. Ustanawiała ona targi w każdy czwartek, zezwalała na budowę ratusza na rynku */Jak zaznaczono „zezwolenie to wydaje się „pro honore et usu civitatis” czyli ku znaczeniu i pożytkowi miasta”*. Ponownie jest mowa o tym w wydanej 10 lat później *modyfikacji tego aktu, wniesionej do lubelskich ksiąg podkomorskich./* postrzygalni, wagi, ław rzemieślniczych, kramów kupieckich. Mieszkańcy otrzymali grunty uprawne ciągnące się od Brzozowej Gaci do Końskowoli, wygon między Brzozową Gacią, a rzeką Wilkowińą */jeden z potoków wpadających do Kurówki/*. Ponadto zezwalała na wybudowanie pomieszczeń dla pisarza miejskiego oraz woźnego. Zezwolono mieszczanom na łowienie ryb w rzece Podkowyji */obecnie Kurówka/*. Osadnicy otrzymali 20 lat zwolnienia z podatków. Była to rekompensata za przesiedlenie się do Kurowa. Ponadto mieszczanie obowiązani byli do naprawy grobli, a na wyprawy wojenne mieli dostarczać czterokonny wóz z wyposażeniem.

Zakończenie procesu lokacji miasta nastąpiło prawdopodobnie ok. 1452 r. kiedy to Piotr Kurowski uposażył prepozyturę */probostwo/* w Kurowie doprowadzając do utworzenia parafii, która obejmowała swym zasięgiem wsie: Płonki, Brzozową Gać, Wolicę */należące uprzednio do parafii Klementowice/* oraz miasto Kurów.

Po śmierci Piotra Kurowskiego w 1463 r. wygasła na nim męska linia rodziny Kurowskich. Kolejnymi na ponad 200 lat właścicielami dóbr Kurowa zostali Zbąscy. Dołączyli oni dodatkowy element do herbu Kurowa – Nałęcz umieszczony w dziobie Kura.

Najprawdopodobniej po pożarze miasta w 1553 r. nastąpiło wytyczenie „Nowego Rynku”. Świadczy to o rozwoju układu urbanistycznego miasta. Nazwa ta występuje pod datą 1704 r. w księgach miejskich Kurowa, które zachowały się od 1680 r. Rozplanowanie przestrzenne nowej części Kurowa na tle innych historycznych miasteczek Lubelszczyzny charakteryzuje się wysokim profesjonalizmem. Nastąpiło przemyślane powiązanie *Starego Rynku* i *Nowego Rynku* parą równoległych ulic poprowadzonych wzdłuż wschodniej i zachodniej pierzei obu rynków.

Najstarsza pieczęć miejska pochodząca z 1557 r. znajduje się w Muzeum Czapskich w Krakowie. Widoczny jest na niej wizerunek Kura z Nałęczem w dziobie z napisem

„Sygillum Consules Civitas Kurum – 1557”

Przez stulecia za zaginiony uchodził dokument lokacyjny Piotra Kurowskiego z 1442 r. Z czasem okazało się, że mieszcianie Kurowscy utracili go w pierwszej połowie XVI w. Pergamin, na którym był spisany użyto na oprawę książki, którą podarowała kapituła krakowska w 1528 r. kolegiata Wszystkich Świętych w Krakowie. Bliższych okoliczności dotychczas nie ustalono.

Ostatni ze Zbąskich - Bogusław Jan, Chorąży lubelski dnia 3 grudnia 1668 r. wystawił *nowy dokument lokacyjny* miasta Kurowa bez uprzedniego uzyskania zezwolenia królewskiego w postaci *przywileju lokacyjnego*. Dokument ten jest sporządzony na pergaminie z czarno – białym rysunkiem graficznym przedstawiającym godło Polski – białego orła, herb Zbąskich – Nałęcz, herb miasta Kurowa – biały kur na czerwonym tle. Do tego aktu dołączona jest metalowa puszka z pieczęcią miejską. Dokument ten był przechowywany w Kurowie jeszcze w 1799 r. Obecnie znajduje się na Litwie w Wilnie w zbiorach jednego z muzeów.

W 1870 r. Kurów został pozbawiony praw miejskich przez władze carskie za udział jego mieszkańców w powstaniu styczniowym 1863 r.

Wójt Gminy Kurów
Stanisław Wójcicki